

DOPRINOS FRANJEVACA GLAZBENOM RAZVOJU SLAVONSKOG BRODA I HRVATSKE KROZ ŽIVOT I DJELA O. KAMILA KOLBA

Božidar Ljubenko – Emina Berbić Kolar

UDK: 27-789.32:Slavonski Brod]2-535+78-036"18"
27-789.32:2-523.6]Hrvatska"15"
Bosna Srebrena"16/17"
(27-523.42+2-23+2-282.5)
27-852.5:1720.-1783:374.72]2-523.6
2-523.6:005.13](2-522.4+ 2-535+ 316.734)
303.436.2 franj.2-523-6]Slavonski Brod
070.421 Šaban, L, Frkin, V.
(0.068) 094.2
232.bib.jedinice 783 +253 bib. jed.78(36(02)+069.5+351.852+094+
27-535)35]347.67Kolba, K.
1838:780.649]Budim,"18"
069.44:78.649]2010
O.Wutschaka. K.:783.4]2-318
O. Jajić, M. 2-274.2:27-535.7-23]1850Budim"18"
O. Jajić. M. 2-318:082.2
78.087.683:2008]37.091.53 Štit Berislavića
(497.5)7.071.2, 314/316,"Davor"
Kolb, K.27-535+783

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
eberbic@foozos.hr
bozidar.ljubenko9@gmail.com

<https://doi.org/10.34075/cs.59.2.8>
Izvorni znanstveni rad
Rad zaprimljen 10/2023

Sažetak

U suvremenom vremenu kada je traženje istine i objektivne povijesti prijeko potrebno, pisani crkveni izvori (pro interno) jedan su od načina na koji možemo spoznati život na određenom prostoru. Franjevački red svojom je višestoljetnom prisutnošću u Slavonskom Brodu preko svojih otaca podizao kulturno-društveni razvoj svojih žitelja u svim aspektima. Zahvaljujući franjevcima glazbeni je život plodonosan i prepoznatljiv, naročito u 18., 19. i 20. stoljeću, što nam svjedoči Glazbena zbirka koja je sastavni dio Arhiva Franjevačkog samostana u Slavonskom Brodu. Ovim dokumentacijskim istraživanjem prikazat će se o. Kamilo Kolb kao jedan od najplodonosnijih franjevacija je glazbena ostavština obilježila Slavonski Brod i franjeve te je

ujedno zadužila cjelokupan glazbeni milje Hrvatske. U radu ćemo se dotaknuti i nekolicine ostale braće koja su svojim zaslugama na glazbenom području kroz zborsku perspektivu te brigu za orgulje, također obilježila Slavonski Brod.

Ključne riječi: *Franjevci, glazbena baština, o. Kamilo Kolb, orgulje, Slavonski Brod, zborovi*

UVOD

Franjevački je red ostavio značajan društveno-kulturni, glazbeni, pa i politički trag u Hrvatskoj kao i na ostalim područjima na kojima je prisutan i obitava hrvatski narod. U 15. st. franjevci djeluju praktički na čitavom današnjem etničkom hrvatskom teritoriju te niču njihovi brojni samostani. Uoči osmanskog osvajanja najvećeg dijela Slavonije oni djeluju i na području Slavanskog Broda. Ipak, dolaskom osmanske vlasti na ovo područje franjevci postaju presudan faktor za katolički vjerski život. Naime, franjevci su predstavljali – uz neke izuzetke – jedini katolički kler, a Franjevački red, tj. Franjevačka provincija Bosna Srebrena, predstavljala je u 16. i 17. stoljeću jedini dopušteni oblik katoličke hijerarhije na ovome području, baš kao i na čitavom području između Drave i Dunava na sjeveru te Jadrana na jugu. Franjevački je red na slavonskobrodskom području pod osmanskom vlašću djelovao u relativno nepovoljnim uvjetima osmanske uvjetne i ograničene vjerske tolerancije, te teških materijalnih prilika. Uspostavom habsburške vlasti krajem 17. stoljeća Franjevački red na slavonskobrodskom području doživljava materijalni i intelektualni procvat koji će trajati duboko u 20. stoljeće¹. U to doba: nastaju samostan i crkva pod franjevačkom administracijom, pojavljuju se nabožne kao i popularne knjige franjevačkih autora na narodnom jeziku te, nama vrlo važno, ostvaruje se veliki doprinos na području glazbe. Ipak, uspostava redovne katoličke hijerarhije i relativno nepovoljan stav habsburških vlasti, baš kao i slabašan, ali prisutan utjecaj prosvjetiteljstva, ne pružaju/ne podupiru mogućnost većeg franjevačkog utjecaja (uključujući i administraciju župa) na ovom području do šezdesetih godina 18. stoljeća. No bez obzira na sve, oni su ustrajni u svojem obrazovno-kulturnom djelovanju te se polako kako odmiče 18. stoljeće oni svesrdnije isprepleću sa žiteljima Slavonskobrodskog kraja utječući pozitivno na njihov razvoj. U određenim spisima također

¹ Dino Mujadžević, *Franjevci u Slavanskom Brodu*, Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 2012., 7-9.

pronalazimo kako je u brodskom samostanu 1720. - 1783. godine djelovao provincijski studij filozofije, koji uz prekid ponovno djeluje od 1806. do 1831. godine. Iz priloženog zaključujemo kako je cijela prošlost tog kraja obilježena njihovom (franjevačkom) prisutnošću i djelovanjem, a tako ostaje sve do danas. Franjevački samostan u Slavonskom Brodu i u današnje vrijeme ostaje žarište: duhovnog, glazbenog i kulturnog života ne samo brodskog kraja već i Hrvatske. Važnost franjevačkog faktora u povijesti Slavonskog Broda i njegove neposredne okolice postala je „iskrom“ koja je dovela do ideje za istraživanje njega i njegovih otaca zbog velikog doprinosa hrvatskoj, a time i svjetskoj sakralnoj glazbi.

GLAZBENI ARHIV FRANJEVAČKOG SAMOSTANA U SLAVONSKOM BRODU

U Slavonskom Brodu puno je toga kulturno značajnog započelo s ocima franjevcima, pa tako i glazbeni život. Da je glazbeni život u franjevačkom samostanu bio uistinu bogat i prepoznatljiv, naročito u 18., 19. i 20. stoljeću, svjedoči nam bogata Glazbena zbirka koja je sastavni dio Arhiva Franjevačkog samostana u Slavonskom Brodu. Bogatu arhivu: starim notama, rukopisima, književnošću uredio je i sistematizirao s glazbenoga aspekta Ladislav Šaban uz pomoć fra Vatroslava Frkina².

Brodaska zbirka poznata je po 98 raritetnih vrijednosti, a sadrži:

1. 232 bibliotečne jedinice crkvene glazbe
2. 253 jedinice svjetovne glazbe
3. 36 jedinica knjiga: udžbenici, glazbene zbirke, djela o glazbi (pretežno ostavština o. Kamila Kolba)
4. Kutija s predmetima Hrvatskoga pjevačkog društva „Davor“

Oci franjevci, kao uostalom i svi drugi crkveni redovi, odnosno svećenstvo, veliku su pažnju posvećivali i posvećuju njegovanju glazbe u počecima svoje formacije kao i za vrijeme studija filozofije i teologije. Franjevci-svećenici učili su prije svega gregorijansko pjevanje kao pjevanje vlastito Rimskoj liturgiji, a koje još susrećemo u dijelu službene redovničke molitve-brevijara. Posebnu važnost i pažnju franjevci posvećuju zbornom-višeglasnom pjevanju. Nažalost, nema puno povijesnih izvora o Zboru koji je djelovao pri Franje-

---

² Gordana Slanček i Ivan Medvedev, Franjevački samostan i HPD „Davor“, *Glazbeni život Broda na Savi/ Slavonskog Broda*, Državni arhiv u Slavonskom Brodu, Slavonski Brod, 2015., 3-40.

vačkoj crkvi i samostanu u Slavonskom Brodu, a koji ima povijesni kontinuitet do današnjih dana. Promatrano s povijesnog gledišta, utvrditi možemo kako su orguljaši-organisti bili ujedno i zborovođe spomenutog Zbora. Neki zborovođe iz Franjevačkog samostana su bili ujedno i zborovođe Zbora Hrvatskog pjevačkog društva „Davor“ iz Slavenskog Broda, i obrnuto. Što se tiče pjevača, suradnja je također bila obostrana te su mnogobrojni građani pjevali u crkvenom Zboru kao i u Zboru Hrvatskog pjevačkog društva „Davor“.

U Arhivu također čitamo kako je na inicijativu fra. mr. sc. Egidija Bibera u „novije vrijeme“ osnovan 1993. godine muški komorni zbor Franjevačkog samostana pod vodstvom profesora Antuna Matoševića. Na svojem repertoaru od početka djelovanja ovaj zbor ima duhovne i svjetovne skladbe raznih autora kao i različitih glazbenih epoha. Svakako se mora napomenuti kako je glazbeni program sačinjavala i tradicijska glazba Slavonije, ali i Podravine i Dalmacije, a pri tome se nisu zapostavljane ni domoljubne skladbe temeljne na tekstovima poznatih hrvatskih pjesnika. Po osnutku spomenuti muški zbor priključio se ženskom pjevačkom zboru te je nastao Mješoviti pjevački zbor crkve Presvetog Trojstva koji svake nedjelje pjeva kod sv. mise.

Od osnutka Zbor je sa svojim programom sudjelovao na: raznim koncertima, akademijama, predstavljanju knjiga i otvorenjima likovnih i ostalih izložbi. Osim u Brodu Zbor je nastupao u brojnim hrvatskim gradovima: Iloku, Vinkovcima, Đakovu, Našicama, Novoj Gradiški, Valpovu, Varaždinu, više puta u Zagrebu, Požegi, Čakovcu, Gospiću, itd. Uz to, koncertirao je i u inozemstvu: Kloch/Graz, Bad Radkersburg u Austriji, u Mađarskoj te u Češkoj (Prag). Za svoje uspješno djelovanje Zbor je 2008. godine dobio na svečanoj sjednici Gradskog vijeća gradsko priznanje *Štit Berislavića*³. Pored toga, Franjevački samostan u Slavonskom Brodu je organizirao je samostalno, ili u suradnji s gradskim kulturnim ustanovama, u crkvi Presvetog Trojstva, klausturu ili blagovaonici, koncerte još od dvadesetih godina 20. stoljeća do današnjih dana. Osobito su bili prepoznatljivi koncerti zadnjih godina, koji su se odvijali pod motom „*Obnovimo orgulje Franjevačkog samostana u Slavonskom Brodu*“.

³ Do podataka se došlo proučavajući službene stranice Grada Slavenskog Broda, 2023. godine.
<https://slavonski-brod.hr/index.php/182-javna-priznanja/dosadanji-dobitnici-javnih-priznanja-i-nagrada/1403-2008>.

ORGULJE U FRANJEVAČKOM SAMOSTANU

Da je crkvena glazba neodvojiva od orgulja, svjedoči nam povijest. Iako su orgulje u Crkvi prisutne već i ranije, u liturgiju su službeno uvedene 1287. godine, na Milanskom saboru⁴. One su: nositeljice crkvenog pjevanja, predvodnice svečane liturgije, aktivni sudionik/kreator koncerata klasične glazbe, pratnja svećeničkom pjevanju kao i pučkom odgovaranju. O svemu navedenom franjevci u Slavonskom Brodu jako su marili te su napredak i prosperitet uvijek poticali i za nj se zalagali. Temeljem sačuvanih povijesnih izvora iz Arhiva možemo utvrditi kako se povijest orgulja u Slavonskom Brodu može pratiti od 18. stoljeća do danas. U drevnoj crkvi postojale su orgulje iz 1736. godine. Nakon građenja novog samostana kroničar spominje prvi put orgulje 29. svibnja 1767. godine, kada na svetkovinu Presvetog Trojstava prisustvuje sv. misi prijestolonasljednik Josip II. sa svojom pratnjom. Prvi orguljaš u samostanu se spominje 1771. godine, klerik Cecilijan Okkel, a nakon njega brat Kuzma Vučka, orguljaš i sakristan, 1773. godine. Brođanin po rođenju provincijal fra Marijan Jajić smatrao je kako samostanskoj crkvi u Brodu trebaju veće orgulje. Samostanska kronika u Slavonskom Brodu spominje da su stare orgulje, prenesene iz samostana u Čuntiću 1777. i postavljene u samostanskoj crkvi u Brodu, a prije postavljanja novih prodane župnoj crkvi u Slavonskom Brodu 1836. godine. Na inicijativu Brođanina o. Jajića 1838. godine dopremljene su iz Budima nove orgulje sa 14 registara, koje su ponovno sagrađene u Franjevačkoj crkvi⁵. Kako navodi Paškal Cvekan, na njima je radio fra Ignacije Lehner, a ispomagali su brat Fridolin Wagner, stolar, i brat Simon Frimmel, također stolar. Dana 2. rujna 1838. u 9 sati, navodi kroničar, brat Ignacije Lehner svirao je sv. misu na dovršenim orguljama, rekli bismo, bila je kolaudacija.⁶ Kako čitamo u članku koji je napisala Dunja Kokanović, 3. listopada, 1929. godine na tim istim orguljama održan je koncert poznatog zagrebačkog profesora i orguljaša prvostolne crkve zagrebačke Franje Dugana te je pjevalo Društvo „Martić“ iz Bosanskog Broda⁷. Godi-

⁴ Marko Đurakić, Orguljski fond na području Hrvatskog zagorja, *Studia Lexicographica* 10/11 (2016./17.) 19/20, 119.

⁵ Paškal Cvekan, Braća franjevci graditelji orgulja u 19. stoljeću, *Sveta Cecilija* 43 (1973.) 4, 102.

⁶ Paškal Cvekan, Braća franjevci graditelji orgulja u 19. stoljeću, *Sveta Cecilija* 43 (1973.) 4, 102.

⁷ Dunja Kokanović, Povijest Slavonskog Broda, Brodportal (2017.), pristupljeno 2023. godine.

ne 2010., zahvaljujući svesrdnoj brizi franjevacu za orgulje niknuo je poticaj za obnovu 172 godine starih orgulja. Gvardijan broskog Franjevačkog samostana fra Sebastijan Golenić na svečanoj kolaudaciji zahvalio je brojnim dobročiniteljima, među kojima je najveći prilog dao Grad Slavonski Brod. Kako čitamo, gradonačelnik dr. Mirko Duspara istaknuo je kako je Grad podržao hrabru gvardijanovu nakanu i uključio se u veliku akciju prikupljanja novca za obnovu orgulja, znajući važnost Franjevačkog samostana kao povijesnog i kulturnog spomenika najviše kategorije i činjenicu da su jedne od najstarijih orgulja u Hrvatskoj zahtijevale temeljitu obnovu. Unatoč vremenu krize, akcija obnove orgulja uspjela je zahvaljujući odazivu velikog broja dobročinitelja, institucija i udruga, ali i pojedinaca. O kvaliteti obnovljenih orgulja, za što zasluge pripadaju i vrsnim restauratorima iz radionice Škrabl iz Slovenije, najbolje je posvjedočio izniman glazbeni doživljaj koji su brojnim posjetiteljima koncerta priuštili orguljaši Mario Penzar i Tena Novosel. To je tek nagovještaj skorih novih kvalitetnih koncerata koje će, zahvaljujući restauriranim orguljama, odsad biti moguće izvesti u Slavonskom Brodu⁸.

ZNAČAJNIJI FRANJEVCI U POVIJESTI GLAZBE BRODA NA SAVI/ SLAVONSKOG BRODA

Prvi franjevac, kako navodi kroničar, koji je ostavio dubok trag u povijesti glazbe u Franjevačkom samostanu u Slavonskom Brodu bio je o. Kuzma Wutschka, brat nesvećenik. Značajan je po tome što je kao novak orguljaš prepisao za potrebe bogoslužja dio sačuvanih crkvenih skladbi iz 18. stoljeća kao i podosta misa i prigodnih crkvenih skladbi. S pravom se može smatrati utemeljiteljem Glazbene zbirke u Franjevačkom samostanu. O. Firmus (Firmo) Pletikačić bio je orguljaš u Franjevačkom samostanu, ali i prvi zborovođa Hrvatskog pjevačkog društva „Davor“ iz Slavenskog Broda. Na glazbenom području posebno se još ističu dva franjevca: o. Marijan Jajić (rođeni Brođanin) i o. Kamilo Kolb. Kako piše Miroslav Vuk u časopisu *Sveta Cecilija*, jedna od najpoznatijih uskrasnih pjesama, „Kraljice neba“, prvi je put zabilježena u pjesmarici *Napivi bogoljubnih crkvenih pismah* izdanoj u Budimu 1850. godine, čiji je autor

⁸ Sebastijan Golenić, Svečana kolaudacija obnovljenih orgulja u franjevačkoj crkvi Presvetog Trojstva, *Glasnik Slavenskog Broda* 10 (2010.) 1, 15.

o. Marijan Jajić⁹. S druge strane, o ocu Kamilu Kolbu govore nam mnogi članci, publikacije kao i pozitivne kritike objavljene o njegovom glazbenom stvaralaštvu¹⁰.

HRVATSKO PJEVAČKO DRUŠTVO „DAVOR“

U arhivu Franjevačkog samostana čitamo kako se krajem šezdesetih godina 19. stoljeća u Brodu na Savi javila želja za osnutkom pjevačkog društva „Davor“. U Franjevačkom samostanu okupila se skupina žitelja Slavenskog Broda koji su tada bili na studiju u Beču i Pragu. To su bili studenti: Hugo Badalić i Josip Baumeister, a oko njih su se skupili i brodski franjevci kao i ugledni Brođani: Ignjat Brlić, Zefir Marac, Tomo Latković, Stjepan pl. Horvat, Đuro Koprivčević, Ivan Malbek, Gašo Kaparović, koji su potaknuli osnutak HPD „Davor“, tj. muškog pjevačkog zbora. Ovo pjevačko društvo pojavilo se kao odgovor na pomanjkanje organiziranih kulturnih događaja kao i političkih potreba. Svakako treba istaknuti 1896. godinu, kada je biskup Josip Juraj Strossmayer posvetio barjak Društva u kući obitelji Ivane Brlić-Mažuranić, kume barjaka. Prvu koračnicu društva napisao je naš poznati pisac August Harambašić, a glazbu je napisao Franjo Serafin Vilhar.¹¹ U samom osnutku ovog društva pronalazimo opet franjevački utjecaj, jer su franjevci bili podupiratelji od samog osnutka ovog ne samo pjevačkog već i kulturno-prosvjetiteljskog društva. Pjevače je okupljao i podučavao u pjevanju franjevac Tvrdko Pletikapić, koji je bio prvi zborovođa „Davora“.¹²

OTAC KAMILO KOLB

O. Kamilo Kolb krsnog imena Stjepan rođen je u Okučanima 31. srpnja 1887. godine. Nakon završene osnovne škole u rodnome mjestu odlazi na školovanje u Požešku gimnaziju te stupa u Franjevački red. Na Trsatu 1902. godine oblači franjevački habit i uzima ime fra Kamilo. U Varaždin odlazi na studij filozofije, gdje kao član samostalnog tamburaškog orkestra piše prvu koračnicu za tam-

⁹ Miroslav Vuk, *Kraljice neba raduj se*, *Sveta Cecilija* 64 (1994.) 2, 30.

¹⁰ Časopisi Sveta Cecilija, *Cerkveni glasbenik*, *Tamburica*, autorske knjige, arhiv samostana kao i internetski dostupni podaci govore nam o glazbenoj važnosti oca Kamila Kolba.

¹¹ Mato Artuković, *PROSLAVA POSVETE I ZASTAVE 25. GODIŠNJICE HRVATSKOG PJEVAČKOG DRUŠTVA „DAVOR“ 1896.*, *Scrinia Slavonica* 18 (2018.) 1, 195.

¹² Mato Artuković, *PROSLAVA POSVETE ZASTAVE I 25. GODIŠNJICE HRVATSKOG PJEVAČKOG DRUŠTVA „DAVOR“ 1896.*, *Scrinia Slavonica* 18 (2018.) 1, 178.

buraški orkestar pod naslovom *Burjevac*. Godine 1906. započinje studij teologije u Zagrebu, gdje susreće i upoznaje poznatog zagrebačkog profesora i orguljaša prvostolne crkve zagrebačke Franju Dugana. Kod profesora Dugana privatno uči harmoniju. Možemo slobodno reći kako je o. Kamilo Kolb svoje temelje o glazbi počeo graditi kao hospitant Franje Dugana st. Prvotno je 1919. godine upisao konzervatorij u Ljubljani, gdje je pohađao solo pjevanje i kompoziciju koje su mu, kao budućem orguljašu i zborovođi u različitim franjevačkim samostanima (Trsat, Vukovar, Virovitica, Zagreb...), bili od velike pomoći. Iskustvo vođenja zborova i crkvenog djelovanja kao orguljaša odredile su mu glavne smjernice za skladanje novih skladbi ili pak obrade narodnih melodija. Opus Kolbova stvaranja obuhvaća 1455 skladbi, od kojih je 1300 izvornih i pretežno crkvenih (samo 42 svjetovne) skladbi, 155 skladbi na tuđe teme ili obrade tradicionalnih narodnih melodija. Velika većina skladbi namijenjena je za vokalne sastave: njih 562 za mješoviti zbor, skladao je 134 skladbe za muški zbor i 40 skladbi za ženski zbor. Nadalje, napisao je 236 dvopjeva, 79 solo popijevki i 73 pučke popijevke za glas uz pratnju orgulja¹³.

Godine 1959. o. Kamilo Kolb skladao je Oratorij sv. Josipa na tekstove Stanka Banića za soliste, zbor i orgulje. Godine 1961. stvara Oratorij sv. Franje Asiškoga prema sjećanju na njegov izgubljeni Oratorij za soliste, zbor i orkestar na tekst J. T. Harpina nastao 1943. godine. Skladao je 69 pučkih misa, izuzev Staroslavenske mise na čast sv. Andrije Apostola za mješoviti zbor i orgulje iz 1913., te Staroslavenske mise iz 1928., za koju je nagrađen nagradom Hrvatskoga književnog društva sv. Jeronima u Zagrebu. Skladao je 159 djela za različite instrumente i instrumentalne sastave: 70 za orgulje, od kojih se ističu tri *passacaglie*, Preludij in D, Sedam riječi Kristovih na križu, Disonanca, Glazbeni moment, Larghetto in D; 25 djela za tamburaški orkestar, 27 skladbi za glasovir, 9 kompozicija za manji ili veći orkestar kao i 19 orkestralnih skladbi u obliku glasovirskog izvotka te 9 različitih skladbi za komorne sastave. Tematsko ishodište komornih skladbi je u narodnim motivima – Slavonsko kolo, dva Slavonska plesa, Iz slavonske ravni, Fantazija na motiv „Sad moj dika“, Zagorska fantazija; melodijama poznatih crkvenih popijevki (Djetešce nam se rodilo, Svim na zemlji,..) te u koralnim napjevima (*Varijacije na temu Narode moj Židovski, Coralna tema na motiv Dies ire, dies illa*).¹⁴

¹³ Podaci iz Hrvatskog biografskog leksikona.

¹⁴ Marija Riman i Petar Antun Kinderić, Hrvatski skladatelj o. Kamilo Kolb, *Sveta Cecilija* 71 (2001.) 1, 28. i Hrvatski biografski leksikon.

GLAZBA O. KAMILA KOLBA

Ljudski glas i glazbeni instrument temeljna su sredstva kojima se skladatelj izražava u glazbenoj umjetnosti. S obzirom na njihovu uporabu i izraz, skladba može biti: vokalna, instrumentalna i vokalno-instrumentalna. S tog gledišta može se reći da se glazba ostvaruje u jednom od ta tri područja, u kojima se glazbenici izražavaju pomoću različitih glazbenih oblika. Franjevac Kamilo Kolb, skladatelj i orguljaš, skladao je u svim navedenim područjima. Njegove skladbe pisane su za manje sastave, jer nije nikada sustavno učio orkestraciju, stoga možemo reći kako je Kolb skladatelj manjih oblika¹⁵. Orgulje su glavni Kolbov instrument jer njima je namijenio mnoge skladbe, te je uz njih povezo i glas (glasove). Kolb je skladao za različite prigode, te je takve skladbe namijenio prvenstveno pjevačkim zborovima u svim sastavima (muški, ženski, mješoviti). Njegove skladbe namijenjene su velikim profesionalnim zborovima, solistima i orguljašima. Harmonijska komponenta u tkivu glazbenog djela predstavlja jedan od njegovih najvažnijih čimbenika. Budući da se harmonija uspostavlja akordima, prisutna je u svakoj višeglasnoj skladbi. Homofoni slog čini tu prisutnost značajnijom jer prateći glasovi dobivaju pravi smisao tek u zajedničkom akordu koji podržava i dopunjuje vodeću melodiju. Homofonija je izražajno sredstvo kojim se Kolb služi u svojim popijevkama, ali ne uvijek dosljedno. Naime, homofonija se ostvaruje u pojedinom dijelu skladbe, a često se nalazi u kombinaciji s polifonijom. U polifonom slogu svaki glas ima svoju određenu ulogu. Na pojedinim mjestima susreću se dionice koje nezaobilazno tvore akorde. Čak i jednoglasni melodijski pokret najčešće podrazumijeva latentnu harmonijsku misao, koja je naročito jasna ako se melodija oslanja na elemente rastavljenih akorda. Na taj način možemo ustvrditi da harmonija u potpunosti sudjeluje u umjetničkoj cjelini glazbenog djela i u Kolbovim skladbama¹⁶. Konstruktivna uloga harmonije ogleda se u doprinosu preglednosti glazbenog oblika, u razgraničenju i zao kruženosti pojedinih odsjeka, logičnom prijelazu između pojedinih glazbenih odsjeka, te podvlačenju harmonijskih kontrasta u sastavu glazbenih oblika. Takva je uloga harmonije naročito istaknuta u razdoblju glazbene klasike. Ekspresivna uloga harmonije očituje se u izražajnom i psihološkom djelovanju, pri čemu ona tvori uzlazne

¹⁵ Marija Riman i Petar Antun Kinderić, *Mješoviti zborovi Kamila Kolba*, Tiskara Rijeka, Rijeka, 1996., 5-35.

¹⁶ Marija Riman i Petar Antun Kinderić, *Hrvatski skladatelj o. Kamilo Kolb*, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Rijeka, 2000., 124.

ili silazne gradacije, potičući trenutke opće napetosti ili opuštenosti. Posebno djeluju specifični sukobi koji nastaju između vodeće melodije koju ostvaruje glas i instrumentalna pratnja. Takva uloga harmonije naročito je izražena u glazbi romantizma.

Koloristička uloga harmonije ističe više ili manje potencijal ton-skih boja, čime pridonosi dočaravanju raznovrsnih glazbenih slika ili stvaranju izvjesnih raspoloženja. Istaknuta je naročito u stilu glazbenog impresionizma. Svi navedeni elementi harmonijskog izričaja na poseban su način izraženi u Kolbovim skladbama, navode Riman i Kinderić. Kolb, naime stvara dramatiku koju možemo uočiti na primjeru popijevaka *Na rijekama babilonskim* i *Terra tremuit*. Cjelokupna Kolbova harmonija obogaćena je čestom uporabom alteracije, modulacije, kromatike, neakordičkih tonova, disonantnih intervala te dijatonskih i kromatskih akorda. U skladbama Kolba vrlo često se susreće tonalno odstupanje, što se ne smatra modulacijom, već se pod tim podrazumijeva postupak kojim se dostignuti tonalitet ne utvrđuje kadencom, bilo radi povratka u prethodni, bilo radi prelaska u neki treći tonalitet. To bi se moglo nazvati prolaznim istupanjem, a ono se uključuje u posrednu modulaciju, takav posrednički tonalitet ima zajedničke elemente s polaznim i s ciljnim tonalitetom¹⁷. Kolb koristi: dijatonsku, enharmonijsku i kromatsku modulaciju, a ima skladbi gdje su zastupljene sve tri.

U svojim djelima Kolb također koristi neakordičke tonove ne služeći se nekim, određenim, pravilom, koji mogu nastupiti na lakoj ili teškoj dobi takta. Ako je njihovo mjesto na lakoj dobi, tada se oni smatraju: prohodom, izmjeničnim tonovima, anticipacijom, itd. Nastup tonova na teškoj dobi vrlo često su zaostajalice bilo da su: pripremljene, prolazne, izmjenične, a svojom figuracijom mogu činiti melodijski ukras. Kolbove skladbe obiluju čitavim bogatstvom tehnika i stilova poput: pedalnog tona, ostinantnog basa, punktiranog ritma, sinkopiranog ritma, poliritmije. Što se tiče orgulja, Kolb ih tretira na jedan svojstven i specifičan način. S obzirom da je, kako mnogobrojni članci kazuju, bio dobar orguljaš, veliku je pozornost posvećivao orguljama ne samo u smislu pratnje, već one govore jedinstvenim i posebnim izričajem (Riman i Kinderić, 1998). Obično orgulje služe kao pomoć pjevaču u intonativnom smislu, što kod Kolba nije slučaj, osim u doista jednostavnim pučkim skladbama. U Kolbovim skladbama pjevač je vrlo često prepušten samostalnom vođenju dionice, jer se vodeća dionica vrlo rijetko nalazi kao vode-

¹⁷ Marija Riman i Petar Antun Kinderić, *Mješoviti zborovi Kamila Kolba*, Tiskara Rijeka, Rijeka, 1996., br. 26.

ća linija u orguljskoj partituri. S obzirom da se na ovakav način ne podržava osnovna melodija, Kolbove skladbe teške su za izvođenje te predstavljaju pravi izazov za pjevače, ali i instrumentaliste. Najveća kulturna, glazbena i psihosocijalna interakcija između muzičara i ljudi događa se putem zbarske glazbe. Najranije datiranu skladbu namijenjenu za mješoviti zbor napisao je o. Kamilo Kolb 1908. godine, za vrijeme studija teologije u Zagrebu. Kolbov skladateljski put drugačiji je nego kod ostalih njegovih suvremenika, što se na neki način odrazilo i na njegovo stvaralaštvo. Kako nam navode Riman i Kinderić, do upisa na studij u Ljubljani njegove skladbe sadržavale su osnovne (cecilijanske) harmonizacije¹⁸.

Sa skladateljskog aspekta možemo ustvrditi kako kod skladatelja koji je na određen način zaokružio svoj bogati glazbeni opus, esenciju upravo čini zanimljiv postupak komponiranja. Skladateljstvo kao akademska disciplina skup je različitih čimbenika i vještina koje su potrebne da bismo uopće govorili o tome pojmu, zato je upravo zanimljiva činjenica kako je Kamilo Kolb svoj glazbeni put započeo kao samouk, i to u kasnijoj životnoj dobi, što nije utjecalo na kvalitetu njegova opusa. U prilog tome, kako navodi Milan Zjalić, tajnik „Cecilijinog društva“, govori i činjenica kako je Kolb već sa 23 godine dobio nagradu za *Hrvatske misne pjesme skladane na zadani tekst*.¹⁹ Harmonija je bitna sastavnica svakog glazbenog djela, njezina uloga, odnosno određivanje strukture određenog pojedinačnog akorda, utvrđivanje njihovih međusobnih odnosa, određivanje uloge harmonije u cjelini skladbe uopće daje smisao pojedinom glazbenom stilu. Harmonija oblikovana u homofonom slogu, ali i polifonija kao način izražavanja prisutni su u skladbama K. Kolba, što kao produkt daje glazbeno bogatstvo i smisao skladbama. Kada analiziramo glazbenu melodiju, uočavamo kako Kolb prilikom obuzetosti skladanjem ne razmišlja o njezinoj složenosti i težini za izvođača, što čini veliki izazov na umjetničkom području. Upotreba alteracije i kromatike u skladateljskom izrazu tog vremena stavljala je glazbu

¹⁸ Franc Kimovec navodi: „*Glede originalnih skladeh hrvatskih skladateljev se splošno opaža, da skoro vsi stoje pod mogoćim vplivom stare hrvatske cerkvene pesmi in nekateri naranosti radi, deloma delo dosti srečno arhaizirajo. Izvzeti moramo pač povsem patera Kamila Kolba, ki si išče svojih potov, pa ih še ni našel, se še ni ustalil. V harmonizaciji se v celočti opaža vpliv Duganov, ki s svojo pogosto solidno izbrano fakturo svojim tovarišem kaže pota. In ker je njegova harmonizacija očevidno bolj občutena za orglje kot na isti način opremljajo svoje skladbe.*“ Glazbeni prilozi Svete Cecilije, *Cerkveni glasbenik*, Ljubljana, 1920., 16.

¹⁹ Milan Zjalić, Listak, *Sv. Cecilija* 5 (1911.) 1-2, 10.

^U komisiji su bili dirigenti i orguljaši Prvostolne crkve zagrebačke: Mihanović, Hajduković, Dugan i Muhvić, a Kolbove misne pjesme 1911. godine bile su tiskane u 300 primjeraka.

u kontekst već spomenutog neoromantičnog stila, s jasno definiranim odrednicama cecilijanskog pokreta. Izgradnja melodije K. Kolba u orguljskim skladbama, ali i zborskim, ocrtava se kompleksnošću u svim dionicama, ne samo u najvišem glasu – sopranu, zato sa skladateljskog aspekta možemo reći kako je u njegovom opusu polifono razrađena svaka dionica. Iz svega proizlazi zaključak da je o. Kamilo Kolb svjesno i znalački prilazio stvaranju melodijske linije, ne misleći pritom na poteškoće na koje nailaze pjevači ili svirači, trudeći se točno i dosljedno provesti skladateljeve zamisli i ideje. On je proučavao vođenje melodijske linije studirajući djela različitih skladatelja. Tako je najviše pozornosti posvećivao koralnim melodijama, naročito iz djela Johanna Sebastiana Bacha.

Sam Kamilo Kolb o tome je napisao:

Ja sam sam svirao Bachove korale, čuo sam ih svirati i od drugih pak iskreno priznajem da mi je to dalo smjer u mojim dosadanjim radnjama, a to će me voditi i nadalje! Svirao sam i vidio, da nisu prevršili mjere oni, koji su muzi Bachovoj pjevali hvalospjeve. U mom studiju kontrapunkta najviše sam crpao koristi od ovih Bachovih korala, jer tu se vidi, što znači elegancija u vođenju dionica, što je zapravo kontrapunkt.²⁰

Njegove skladbe protkane su klasičnom i romantičkom harmonijom, smirenom melodijskom linijom, a jednostavnost glazbenog oblika sadrži strogi kontrapunkt tamo gdje je korišten. Zahvaljujući slovenskim skladateljima Stanku Premrlu i Hugolinu Sattneru, Kolb se formira kao mladi skladatelj tražeći novi put u skladateljskom smislu. S tom dvojicom skladatelja Kolb se susreo prilikom studija na ljubljanskoj glazbenoj akademiji. Napetost izražena alteracijom i kromatikom koje je Kolb unio u harmoniju svojih skladbi, nije u duhu tradicije crkvene skladbe²¹, stoga cecilijanci njegovu glazbu ne prihvaćaju u potpunosti²². Cecilijanski pokret koji se u Hrvatskoj javio potkraj 19. st. zagovara ideju o obnovi katoličke crkvene glazbe. Svrha tog pokreta težila je produbljanju i pročišćavanju crkvene glazbe prema liturgijskim povijesnim, ideološkim i estetskim kriterijima. Na tragu toga željelo se oživjeti stare crkve-

²⁰ Kamilo Kolb, Johann Sebastian Bach i njegovi korali, *Sveta Cecilija* 5 (1911.), 10-11, 75.

²¹ Franc Kimovec navodi kako se kod patera Kamila Kolba razvija jedan dio glazbenog smjera koji se temelji na strožem cecilijanstvu (*Pjevaj hvale Magdaleno*), te drugi smjer temeljen na Wagnerovim načelima apsolutnog glazbenog govora (*Memorare, z dobro deklamacijom*). Dr. Franc Kimovec, *Glazbeni prilozi Svete Cecilije, Cerkevni glasbenik*, Ljubljana, 1924., str. 65.

²² Navedene tvrdnje pronalazimo u knjizi *Mješoviti zborovi Kamila Kolba* čiji su autori Marija Riman i Petar Antun Kinderić.

ne pjesme, tzv. Hrvatskih crkvenih korala koji se nalaze u zborniku *Cithara octochorda*²³ i drugih starih pjesmarica, s ciljem izbacivanja stranih crkvenih pjesama. Jednostavnost melodije temelji se na izvornoj narodnoj crkvenoj pjesmi, a harmonizacija slijedi liturgijsku praksu. Iako je Kolb bio veliki podupiratelj, zagovornik i član cecilijanskog odbora, njegove skladbe nisu skladane u duhu tog pokreta. Usprkos činjenici kako je Kolb bio priznati skladatelj onog vremena, u Hrvatskom crkvenom kantualu iz 1934. godine objavljeno je samo 6 njegovih skladbi. Kolbovo zbarsko djelovanje podrazumijevalo je prvenstveno rad sa crkvenim zborovima, muškim, ženskim ili mješovitim. Osim toga, Kolb se okušao i u radu sa zborovima kulturno amaterskih društava, te različitim školskim zborovima. Od mnogobrojnih glazbenih uloga i funkcija valja istaknuti svestranost, naime o. kamilo Kolb bio je voditelj i tamburaškog orkestra u Kulturno-umjetničkom društvu „Rodoljub“²⁴. Njegovo djelovanje obuhvaća i rad na Državnoj učiteljskoj školi u Osijeku, gdje je radio kao nastavnik glazbe te je bio voditelj i dirigent mješovitog pjevačkog zbora²⁵.

U radu sa zborovima možemo pročitati kako je o. Kolb skladbe koncipirao i prilagođavao iskustvu i mogućnostima određenog zbora. S obzirom na situaciju on se „dovinuo“ različitim rješenjima, naime u slučaju da ima manji zbor, tada je s njima pjevao samo osnovnu dionicu-sopran, a ostale glasove je svirao. Na taj je način zbarska partitura namijenjena izvođenju *a capella* postala skladbom za jedan glas i orgulje. Kako različiti prilozi u *Sv. Ceciliji* govore, Kolb je skladao za različite crkvene blagdane (sv. Antuna, sv. Cecilije, sv. Ane, sv. Franje, i dr.) kao i za različita mjesta, tako nastaju skladbe namijenjene *Majci Božjoj Kamenitoj*, *Remetskoj čudotvorki*, *Žalosnoj Majci Božjoj u Vukovaru* itd.

Kolbove zbarske skladbe možemo svrstati u tri kategorije.

Prvu skupinu čine skladbe namijenjene prvenstveno pučkom pjevanju. To su strofne skladbe dvodijelnog ili trodijelnog oblika s pripjevom. Klasičnog su dijatonskog ustroja, homofone po strukturi, jednostavne za upamtiti i interpretirati. One su pogodne za pjevanje

²³ Na stranici Hrvatske nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu stoji navedeno kako *Cithara octochorda* ima tri izdanja. Prvo izdanje iz 1701. godine i drugo izdanje iz 1723. godine objavljeno je u Beču, dok je treće izdanje iz 1757. godine objavljeno u Zagrebu. Godine 1998. objavljeno je novo faksimilno izdanje *Cithare octochordae* pod uredništvom Milana Moguša i Lovre Županovića.

²⁴ Marija Riman i Petar Antun Kinderić, *Mješoviti zborovi Kamila Kolba*, Tiskara Rijeka, Rijeka, 1996., 5-35.

²⁵ Darko Žburinić, Rad i djelovanje o. Kamila Kolba, *Osječki ljetopis* 7 (1943.) 2, 4.

u bogoslužju gdje je cilj sudjelovanje puka u tom svečanom činu. Orguljska dionica kod ovih skladbi nije posebno raspisana te možemo utvrditi kako orgulje sviraju „zborsku“ partituru, neovisno pjevali se samo jednoglasno kao u većini slučajeva. Ovdje orgulje svojim zvukom pridonose punini zvuka i intonativnoj sigurnosti pjevača.

Druga skupina su skladbe namijenjene za izvođenje iskusnijeg, možemo reći profesionalnijeg zbora. Ta vrsta skladbe namijenjena je izvođenju *a capella*, a sadržajno je isprepletena homofonim, ali i polifonim slogom sa slobodnijom harmonijom u kojoj ima prisutne alteracije i kromatike, što ju čini zahtjevnijom za izvedbu.

Treća skupina su skladbe pisane za zbor uz posebno (ras)pisanu instrumentalnu pratnju. Takva vrsta skladbe zahtijeva profesionalne glazbenike zbog svoje notne teksture, harmonijsko-polifonog sloga, složenijeg ritma, kromatike i alteracijasluga, ali i općenito složenog oblika. Iz svega prethodno navedenog možemo utvrditi kako su se te skladbe izvodile isključivo na koncertima, jer za ostale namjene trebalo bi imati zbor stručnjaka²⁶.

ZAKLJUČAK

Franjevci su kroz glazbena djela, obrazovnu djelatnost kao i kulturna postignuća mnogobrojne svoje braće, a naročito o. Kamila Kolba, uvelike pridonijeli glazbenoj kulturi slavonskobrodskog kraja, ali i šireg prostora. Franjevački utjecaj i doprinos odrazio se na mnoge sfere glazbe, bilo da se radio o crkvenoj glazbi, a time i crkvenom zboru, ili pak pjevačkom društvu koje implicira svjetovnu i folklornu glazbu. Iz svega što smo pročitali saznajemo kako su oci franjevci bili inicijatori napretka i razvitka na mnogim područjima i aspektima života, a glazba je samo jedno od područja koje se proučavalo u ovom radu. Upravo najplodonosnija, možemo reći glazbeno najviše rangirana sa glazbenog aspekta, glazba je o. Kamila Kolba, koja čini značajni dio u sveobuhvatnom repertoaru Hrvatske: instrumentalne, vokalne (zborske) te vokalno-instrumentalne glazbe. Svojom glazbom o. Kamilo Kolb prisutan je u različitim stilovima/žanrovima, što smo imali prilike vidjeti kroz prikaz i količinu njegovih djela. Glazbom o. Kolb povezuje ljude, a sama glazba ima različite „uloge“ ovisno s kojeg se aspekta u njoj sudjeluje, s kojeg ju se aspekta promatra te na koji način ju se proživljava. Glazba o.

²⁶ Marija Riman i Petar Antun Kinderić, *Mješoviti zborovi Kamila Kolba*, Tiskara Rijeka, Rijeka, 1996., 22. Iste podatke nalazimo i članku pod nazivom „Serafski zvuci“, koji je u časopisu *Sveta Cecilija* napisao Ante Ružić. Ante Ružić, *Serafski zvuci*, *Sveta Cecilija* 11 (1917.) 1, 19.

Kamila Kolba ovisno o svojem tekstualnom sadržaju pokriva različite dimenzije: teološku, nacionalnu, književnu, jednom riječju rečeno, ona se interdisciplinarno „provlači“ kroz mnoga područja i sfere, pružajući njima obol i jednu posebnu notu. U glazbi i kroz glazbu ljudi se povezuju stvarajući međusobne odnose; tako pomoću glazbe ljudi bivaju upoznati s kulturom te trenutnim kao i prošlim vremen-skim tekovinama. Glazbeni krug sastavljen od mnogih stručnjaka ondašnjeg doba poput: Franje Dugana, Hugolina Sattnera, Stanka Premrla, Franca Kimovca i mnogih drugih odali su priznanje djeli-ma i skladateljskim tehnikama o. Kamila Kolba. Današnji glazbe-ni suvremenici i kritičari stavljaju njegova koncertna djela uz bok samom vrhu klasične sakralne glazbene literature.

U skladbama o. Kamila Kolba nalazimo zanimljiv primjer tretir-anja originalno baroknih modela, realiziranih u romantičnom jezi-ku s natruhama autentičnog hrvatskog kolorita, praksi tipičnoj za prvu polovicu 20. stoljeća u hrvatskoj zborskoj, ali i orguljskoj glaz-bi. Kod skladatelja o. Kolba koji je na određeni način zaokružio svoj bogati glazbeni opus esenciju čini upravo zanimljiv skladateljski postupak. Skladateljstvo kao akademska disciplina skup je razli-čitih čimbenika i vještina koje su potrebne da bismo uopće govorili o tome pojmu, zato je upravo zanimljiva činjenica kako je Kamilo Kolb svoj glazbeni put započeo kao samouk, i to u kasnijoj životnoj dobi, što nije utjecalo na kvalitetu njegova opusa. Harmonija koja je bitna sastavnica svakog glazbenog djela, njezina uloga, odnosno određivanje strukture određenog pojedinačnog akorda, utvrđivanje njihovih međusobnih odnosa, određivanje uopće uloge harmonije u cjelini skladbe, daje smisao pojedinom glazbenom stilu. Harmonija oblikovana u homofonom slogu, ali i polifonija kao način izražava-nja prisutni su u skladbama K. Kolba, što kao produkt daje glazbe-no bogatstvo i smisao skladbama. Naklonost i „velika ljubav“ koju je o. Kamilo Kolb imao prema glazbi kao i brodski oci franjevci dali su veliki obol glazbenoj kulturi, i kulturi općenito, kroz mnoga lje-ta. Oci franjevci bodrili su hrvatsko življe mnogo stoljeća što nam mnoge *Sv. Cecilije*, ljetopisi, Arhiv, pa i sama povijest daju uvidjeti. Njihov trag i utjecaj ostat će zabilježen ne samo u povijesti već se stalno obnavlja u sadašnjosti kroz izvođenje njihovih dijela. Global-ni razvoj podrazumijeva mnoge aspekte i pristupe, tako smo u ovom radu pokušali prikazati i proučiti glazbu o. Kamila Kolba s goto-vo svih poznatih aspekata (harmonije, polifonije, glazbenog oblika, vrste, namjene, itd.). Na takav način, putem glazbe oživotvoruje se duh ondašnjeg vremena u kojem uživa krajnji primatelj-slušatelj glazbe koji time biva vjerski, ali i kulturno obogaćen.

CONTRIBUTION OF THE FRANCISCANS TO MUSICAL
DEVELOPMENT OF SLAVONSKI BROD AND CROATIA
THROUGH LIFE AND WORKS OF FATHER KAMILO KOLB

Summary

In modern times, when the search for truth and objective history is an essential need, written church sources (*pro interno*) are one of the ways in which one can learn about life in a particular place. The Franciscan Order has raised, through its friars, with its centuries-long presence in Slavonski Brod, the cultural and social development of its inhabitants in all aspects. Thanks to the Franciscans, musical life was fruitful and recognizable, especially in the 18th, 19th and 20th centuries, as revealed by the Music Collection, which is an integral part of the Franciscan Monastery Archives in Slavonski Brod. This documentary research will depict Fr. Kamilo Kolb as one of the most productive Franciscans, whose musical legacy marked not only the city Slavonski Brod, but also the Franciscan Order and at the same time obligated the entire Croatian musical milieu. In this article, I shall also briefly report about a few other Franciscan brothers, whose merits in the field of music through the choir perspective and care for the organs also marked Slavonski Brod.

Key words: Franciscans, musical heritage, Father Kamilo Kolb, organs, Slavonski Brod, choirs